

melynek gyökerei földdel nincsenek érintkezésben. Mi, a meddig vállaink bírják, egyebet nem említve, még anyagi áldozattal is készek vagyunk fentartani a Delejtűt, készek nem azért, mintha magány passiót kívánnánk ez által kielégíteni, hanem mert úgy vagyunk meggyőződve, hogy alig alig tehet más vállalat nemzeti érdekünknek nagyobb szolgálatot, mint tekintélyes temesvári magyar lap, mert közömbösség itt, saját magunkat sujtana, még pedig ott hol legérzékenyebbek vagyunk, és mert végre azt tapasztaltuk, hogy még a legéletrehatóbb kérdések is csak lassan, csak a messzébblátó hazafiak ajánlása, felkarolása által jobb sikernek indultak. Ennél fogva azon kedves remény ápol bennünket, hogy a közönség mindig élénkebben, és tartósan fogja részvétét a Delejtű iránt is tanusítani.

Még csak anyit kell mondanunk, hogy a Delejtű mivel közönség igényeinek akar megfelelni. Ez szabja meg a felveendő cikkek választását, ez a követendő irmodort. Minden mivel embertől lehet kívánni, hogy a történetben, a természet tudományok főbb ágaiban járatos legyen, és pedig anyival inkább menyivel több vonatkozás van saját hazájára. Kívánni lehet azt is, hogy hazájának anyagi állapotjainak megismerésére a kulcsot bírja, hogy azt tudja megnyit bir ez ország előállítani, hogy megértse mi oka az egyes hátramaradásnak vagy haladásnak. Ez az oka, hogy a Delejtű a nemzetgazdászatot, a történetet, a természettudományt tüzte ki homlokára.

Ha ezen komolyabb feladványokon túl estünk, illőb lesz a szépirodalom jobb termékeiben is gyönyörködnünk; végre miután az egyletek és társulatok nagy rugói a köz jólétnek, ezek működéséről hív hírmondói leszünk a közönségnek. És erre nálunk a tárcza szentelve van.

Ajánljuk tehát a Delejtűt minden mivel magyarnak hazafiui bizalommal újra meg újra. Legyen a közönség, és azon diszes írói kör között mely vállalatunk körül sereglett oly választott rokonság, mely a mindnyájunk által ohajtott üdvöt bő mértékben gyümölcsöztesse. És most legyen hazánk nemtője velünk!

Pesty Frigyes.

Bécs bevétele, és Mátyás király végnapjai.

A magyarnak történelme tele van szívet, és lelket egyaránt emelő harcias tettekkel, melyeket büszkén említhet fel a magyar; de különös sajátsága, hogy a hősi, és hazafiui erőnek legdicsőbb nyilatkozása után, azonnal, közvetlenül oly események is adják elő magokat, melyek előbb érzett hazafias örömről, a legmélyebb fájdalomra változtatják.

Két ilyen egy más után következő történetet szándékom, idegen kutfők után elmondani. *)

I.

1484-ik év vége felé Mátyás király nem nagy, de válogatott, fegyelemhez szokott haddal indult meg Budáról Bécs ellen. — Pozsonyból Szápolyai István szepesi grófot egy erős osztállyal előre küldvén, ez rövid ellenállás után a Duna hidján átmegy, és magát Neustadthban befészkel; megérkezik Mátyás is a derék haddal, és Korneuburgot ostrommal bevén, főhadi szállását itt üti fel; — de már Pál fordulása napján — Január hó 25. 1485. a befagyott Dunán egész seregével átkel; Lipót, és Szent-Miklós külvárosokat elfoglalja, Bécsset minden oldalról ostromzár alá veti, maga pedig Nussdorffban telepedik le.

Ily helyzetben több hét, sőt hónap is telék már el, mégis a honfivért kimélni akaró király Bécsnek rohammal bevételére semmi komolyabb lépést tenni nem látszik; a tettekhez szokott vezéreknek, és katonáknak e látszólagos téllenség, megunván a téli szállást is, kedvek ellen lőn; zúgolódva követelék Mátyástól: vagy ostromoltassa meg Bécsset, vagy térjen vele vissza

Magyarországba; de a lángelmű király türelemre inti őket; ezt mondá: két jó barátom van én nekem Bécsben; ezek nem sokára vérontás nélkül kezembe adják Bécsset; a vezéreknek egyike erre megjegyzé: hogy ellenség között barátokra bízni magát az embernek, nem tanácsos; — mosolygva válasza Mátyás: — Ezek igazi barátok! egyikét éhségnek, a másodikat pártoskodásnak nevezik.

Valóban úgy is volt; a Bécsiek immár a ló, patkány, macska húst kezdék enni, és a polgárság meg a katonaság között nyilvános párt keletkezett; a polgárság fennen követelé: hogy a hirneves magyar királlyal, kinek fegyverhatalma ellen nem csak egyedül Bécs, hanem az egész osztrák birodalom megvívni nem képes, békesség köttessék; nem tanácsos — úgy mondák — oly rendithetlen akaratú férfival mint Mátyás sokáig ingerkedni, hát ha később a körülményeket okosan felhasználni tudó király majd semmi egyezményt el nem fogad, és Bécsset, mint valami török várost katonái által kiraboltatni, elpusztítani engedi.

A katonaság részéről azonban Zinzendorf Tibót, Lamberg Gáspár, és több főtisztek, azon okból: mivel Bécs elestével, egész Alsóaustria a magyar korona alá esik, a polgárság kívánságának ugyan ellenszegült, de abba mégis beleegyezett, hogy a polgárság maga részéről Fridrik császárhoz, ki e tájt Nürnbergbe vonta meg magát, követséget küldhessen, kérvén őt, jönné Bécsnek segedelmére, és mentené meg őket az éhenhalástól. — A sötét kedvű császár. hidegen fogadá a küldötteket, és bosszusan ezt válaszolá nekik: igen örvendek hogy a Bécsiek is egyszer éhezzenek, egy pár évvel ezelőtt én is eleget éheztem miattok.

*) Fessler Corvins Leben. — Fuhrmann: Beschreibung von Wien. 1767. sat.

Később, miután mind a magyar, s mind az éhség, vagy a mint egy régi német krónika írja: der Hungar, und Hunger, Bécsét immár igen nagy inségre juttatá, a katonaság is a polgársággal együtt sokkal okosabb dolognak tartá, inkább hódolni meg a magyarnak, — vagy a krónika szerint a Hungárnak, mint sem a Hunger által örökös sirba szállítatni; és később volt Bécs kapuin a Hungárt bebozsátni, hogy azon keresztül a kék szájú Hungertől menekülhessen. — Mátyással tehát 1485. év Májushó 21. ily öleleges egyezményre léptek:

1-ör Ha Fridrik császár egy hónap alatt Bécsét az ostromzár alól fel nem menteti, — Bécs meghódol Mátyásnak. — 2-ör A katonaság vagyonával, lovával, fegyverével szabadon elmehet. — 3-ör A polgárság régi szabadalmaiban megtartatik.

Ezen egyezmény pontjait ha fontolóra vesszük; lehetlen Mátyásnak kegyességgel teljes nemes lelkületén nem csodálkozni, ki még az ellenséget is nem anyira hatalmas kardjával, mint inkább nagylelkűsége által igyekezett legyőzni.

Fridriktől, mint előre képzelni lehetett, a várt segedelem nem érkezvén meg, 1485. év Juliushó 1-ső napján a büszke Bécs Mátyás előtt meghajol; más nap, éppen Úrnapon, ágyúlövések, harangok huzása mellett, nemzeti zászlók, és katonák sorai között, mennyezet — baldachin — alatt, egyházi öltönyben lévő főpapoktól vezéreltetve, és fényes katonai karlól kísértelve győzelmi pompával vonul be Mátyás is Osztrákhon fővárosába, és a császárok fényes palotaiban pihente ki a hosszas ostrom fáradalmait.

Itt azonban nem sokáig pihen, hanem edzett seregével Laxenburg, Wald, Grueb, Bruck és más várak ellen indula, és azokat is diadalmas zászlója alá hódítá. — 1486-ban beveszi Cüstendorfot, Laat, Egenburgot sat. 1487-ben augustushó 17. Újbécs is — Wiener Neustadt — feladja magát.

Ennek elesésével tárva állott Mátyás előtt egész Alsó-Austria, annál fogva szákszoniai Albert herceg, az Osztrákbirodalom fővezére Szent-Pöltenben országgyűlést hirdetvén, az osztrák rendek közakarattal elhatározá, hogy Fridrik császár beleegyeztével minden áron, és módon Mátyással béke köttessék; 1489. év Novemberhó 27. Margendorfbán Mátyás, és Albert között tehát ily békekötés alakult:

1-ör Fridrik császár hadi költség képpen fizet Mátyásnak hét száz ezer arany forintot. — 2-ör Mátyás az elfoglalt tartományt, Béccsel együtt azonnal Fridriknek átbozsátja, mihelyt ez a hét száz ezer forintot lefizeti. — 3-ör Az ország törvénye és szokásai, vallásszabadsága sértetlenül fentartatnak. — 4-er Mátyás véletlen elhalálozásával az elfoglalt várak, Béccsel együtt Fridrikre, vagy ennek örökösére szállnak vissza, az 1-ső port nem teljesítése esetében is. — 5-ör. A régibb békekötések épségökben maradnak, és Fridrik ez után is a magyar királyi címet használhatja. — Ezenkívül szóbeli egyezés történt az iránt is, hogy Mátyás az

újbécsi császári vadaskertet, melynek gyümölcsfáit maga Fridrik ültette, és oltotta, annak vadaival együtt épségben megtartandja.

Ezen békekötés pontjait Fridrik császár is, kinek természete volt szükségben mindent ígérni, ha pedig kenyér szegésre, főképpen pedig pénz-fizetésre került a dolog, ígérte meg nem tartani, — csak hogy Mátyástól meneküljön, — hamar aláírta, de a hét száz ezer forint fizetéssel szemlátomást késlekedett; határ napok után, új határ napokat tűzött ki, melyek mindig siker nélkül maradtak; a követek, kiknek a pénzt kellel hozniok, betegségek miatt honkelle maradniok, s a többi. — Mátyást ezen német lassúság, vagy tisztábbban szólva: ezen csürés facsarás mód nélkül bosszantá, azért Fridrik korona tartományaiba több versben portyázó serezeket küldte, melyek Fridrik saját jóságain nagy sarcolásokat követtek el és sok zsákmánnyal tértek vissza; de ez a makacs császárt legkevésbé sem inditá meg. — Más módhöz is nyult Mátyás; — Egy napon Bécsnek legfőbb urait, és leggazdagabb polgárait maga elébe parancsolá, és maga nekik német nyelvben előadja: hogy miután a Fridrik császár elleni három hadjárata sok pénzébe került, Fridrik pedig sem eddigi, sem mostani kötelezettségének eleget nem tett, kénytelen nem a szegény népre, hanem az előbbkelőkre, és vagyonosakra hadi adót vetni, — kiki tehát lelki ismerete szerint vallja be igazán menyit bir kész-pénzben, és mit arany-ezüst nemüekben?; — erre határ időt adott.

Ez idő alatt, mind a tartományi rendek, mind a bécsi polgárság Lincben Fridriknek kérelem levelet nyújtottak be, hathatósan könyörögtek, teljesítné a Margendorfi béke kötés 1-ső pontját, és mentse meg őket a magyarok vasjármától, de a fukar ember ezt felelte: Nem akarom oly drága áron Osztrákhont a magyartól megvásárlani; majd olcsóbban is hozzá jutok.

Ezekből meggyőződén Mátyás, hogy a császártól semmi áron pénzt kapni nem lehet a Bécsiekre csak, ugyan roppant hadi adót vetett, mely ellen midőn a polgárság küldöttség által kérelmet nyújtott volna be magához Mátyáshoz, őt irgalomra kérvén, Mátyás ezen figyelemre méltó választ adá: Arra kértek, hogy én hozzátok irgalmas legyek! miért? talán azért, hogy pénzeteket, gazdagságtokat törvényes uratok, császártok elől hivtelesen eldugdostátok? hiszen ha ti roppant kincseteknek csak tized részét uratok kezébe adjátok vala, ő avval anyi katonát állíthatott volna, hogy én most itt nem ülhetnék.

Midőn a Bécsiekén Mátyás a hadi adót szigorún követelé, az alatt az Újbécsieknek, Brukbélieknek és azoknak kik a háború által sokat szenvedtek, még a rendes adót is, hogy elégett házaikat felépíthessék, marhákat vásárolhassanak s. a. t. nagylelkűen elengedé.

Mátyásnak erőteljes személyessége, rendíthetlen akaratja, és hadi szerencséje a magyar hirnevét ekkor a legmagasb pólcra emelé, melyhez hasonló fényben nem ragyogott az, sem azelőtt, sem azután többé; barát előtt tisztelt, ellenség előtt félelmes; mert a nagy világ Mátyásban a magyar, a magyarban a nagy ki-

rályt bámulá; — 4-ik Sixtus pápa öt legkedvesb fiának, 2-ik Bajazed a kaliffák gögös ivadéka magát első, Mátyást pedig Europa második Padissáhjának nevezé. — A gazdag Velence, az olasz királyságok, és Europa legnagyobb fejedelmei barátságát, szövetségét kérték és keresték Mátyásnak, és ő általa a magyarnak.

II. — Mátyás most elbeszélésem szomorú részére.

Mátyás régóta szenvedő egészsége a roppant erőfeszítés, és óriási gondok miatt szemlátomást hanyatlani kezdett, idült fájdalmas köszvény betegségéhez hozzá csatlakozott az idegrendszer gyengülése, sőt 1489 év vége felé még a harmad napos láz is gyötreni kezdette; mind ezeknek dacára az erős lelkületű király országos munkásságban tölté idejét, s alig üdüle fel valamenyire lázából, hideg télnek idején 1490 év Jánúarhó első felében Budáról Bécsbe viteté fel magát. — Itt is szüntelen dolgozott, — munkától szabad óráit egyedül lovagjátékok nézésével tölté; ez volt egész életében legkedvesb mulatsága, most pedig kizárólag egyetlen élvezete; ez okból ily lovagjátékokat mostan gyakorta tartatott, és néha rendkívüli fényeseket, és érdekeseket, melyekben az európai leghíreseb daliák, Magyarhon karsú leventéivel együtt vívtak, és koszorúért versenyeztek; különös öröme telt egy alkalommal, midőn természetes fija Korvin János, a királyné, a fő nemesség, és igen sok jeles külföldiek jelenlétében, egy nálánál izmosb külföldi lovagot mindjárt az első összehúzócsónál lováról a küzdhomokra leterített.

Egészsége napontai hanyatlásán aggodni látszék maga Mátyás is, és azért utódról kezdett gondoskodni; szívének leghőbb vágya az vala, hogy egyellen fiját, a nagy reményekkel teljes Korvin Jánost ültethesse maga után Magyarország trónjába; ez okból, miután a hatalmas szepesi grófokat, az egri püspököt, kinek parancsától függött a fekete sereg, több főpapokat, és főurakat maga részére megnyert, a magyar magasb nemességet magához hivatván, ajánlá: hogy még életében választanak meg Korvin Jánost királynak, kinek már azeiótt kezére bizta az ország legerősb várait, azonban a kevély oligarchák között már ekkor többen találkoztak, kik Mátyásnak különböző okokból ellent mondani bátorkodtak, mi ámbár Mátyást nem kevésbé búsitá, de azért tervével éppen nem hagyott fel, sőt kineseit Budáról Bécsbe magához parancsolván, János nagyvárad püspököt, ki nem csak a szónoklatban hanem a finomabb diplomatiában is jeles volt, sok pénzzel és titkos utasítással Sziléziába küldötte, hogy az oda való rendeket Korvin János fija részére megnyervén, a nyáron tartandó országgyűlésen királynak választassa, ez által mintegy útát készítve a magyar királyságra is; azonban virág vasárnapon, midőn az ő költségén emelt Uj-Oltár előtt az Isteni tiszteleten több óráig buzgó ájtatossággal jelen volt, annak végeztével pedig a velencei követet magán kihallgatáson fogadta, Péter nevű étékfogója által magának fűgét parancsolt; ez roszt megromlott fűgékelt

teszen az asztalra; — Mátyás egyet kettőt meg evén azokból, keserűeknek találá, miért anyira méregbe jő, hogy étékfogóját maga kezeivel akará megfenyitni, de ekkor érkezék oda a királyné, és Mátyást lecsendesité; ebéd alatt ámbár a királyné Mátyást többféle ételekkel kínálá meg, de ő egyikhez sem nyúlt, fő fájdalomról, szédülésről, látása elhomályodásáról panaszkodott, és magát hálósobájába viteté; — azonnal oda hivattak fija Korvin János, Orbán az egri püspök, a szepesi gróf és több fő urak, kik mélyen megilletve láták, hogy a király isszonyu fájdalmakat szenved, de szóllani nem képes; a királyhoz csak a királynénak volt szabad közelitni s más nap csendesebbnek látszott, hanyat feküdt, és hol jobbra, hol balra nézett, több versen hosszason függeszté szemeit fijára Korvin Jánosra, és úgy tetsze, mintha neki valamit mondani akarna; a királyné fülébe kiálta, hogy végakarátát bár jelekkel adná értésökre, — de Mátyás semmi jelt nem adott, hanem betegsége 3-ik napján u. m. 1490-ik év Aprilhó 5-én reggeli 7—8 óra között, kedd napon, élte 47-ik, dicső uralkodásának pedig 32. évében meg szűnt élni.

Mátyás halálával beteljesedett Fridrik császár azon ohajtása, hogy Alsóausztriát, és Bécsét a magyartól igen olcsóért kaphassa vissza; de nem ez tette a magyarnak legnagyobb szerencsétlenségét, hanem az, hogy Mátyással letűnt a királyság ereje, és megtört hatalma, és fénye mind ez ideig Magyarország.

Dr. Ötvös Ágoston.

Levellezések.

Lunkány Junius 18-án. Megigérém önnek hogy az itten munkálatban lévő utépítésről némi közleményekkel szolgálndok. Igéretemet ezennel beváltom, önre bizván azt tetszése szerint felhasználni.

A ruszskabányai vasgyár őszlet még a mult évben az első bánáság-erdélyországi vasbánya-társulat birtokába került. Első mellőzhetlen teendője a társulatnak az volt: A lunkányi vashamort mely a ruszskabányaitól magas hegyek által választatik el, ez utóbbival összeköttetésbe hozni. Lunkány Ruszskabányától egyenes vonalban harmadfél mérföldnyi távolságra van, de a teher szállítások csak Lugos és Káransebesen át azaz 18 mérföldnyi kerüléssel történhetek, minthogy a keletről nyugotra terjedő Ruszka és Bagyes hegyláncolatok — a déli erdélyországi kárpátok végső nyulványai a szállítmányoknak akadályul szolgáltak. Ez akadályok legyőzésére tetemes erők kívántattak. E hegyláncolatnak „theu Ursuluj“ nevezetű háttaraja az Austria és Steyerország közt elnyuló Semmeringgel egy magasságú, azaz 3000 lábnyi a tenger színvonala felett, harántékai sziklásak és meredek, torkolatai szűkek s hozzá férhetlenek. Az eddigi közlekedés hegylejtőkön át csak gyalogutakon vagy lóháton történhetett ezek pedig télnek idején gyakran egész hetekig járatlanok voltak s még a levélcsere is lehetlenné tevék.

Haber Lajos jelenlegi birtokostárs a ruszskabányai bánya őszletben, első pillanatra felismerte mily nagy fontossággal bi-